

Ἑσπίγρωσι

ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ
(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεύχος)

117
ΙΟΥΛΙΟΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ
2011

Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ (συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

Ὁ «Παράδεισος»

Ὅμως, ἂν τραβήξει κανεὶς τὸ θῆμα στὰ ἄκρα, ἐμφανίζεται ἓνα βαθύτερο πρόβλημα. Σὲ ποιοῦ ὑπαρκτικὸ πεδίο ἐκδηλώνεται ἡ ἐλεύθερη λογικὴ ἐπιλογή, ποῦ ἔχει ὡς ὑπαρκτικὸ ἀποτέλεσμα τὸ θάνατο τῆς Φύσης; Ὑπάρχει, ἄραγε, μιὰ ἐλεύθερη λογικὴ στάση, ποῦ βρίσκεται κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὶς καθημερινὲς συμπεριφορὲς, πέρα ἀπὸ τὴ διαπαιδαγώγηση καὶ τὴν ἀδήριτη ἀναγκαιότητα τῶν γονιδίων; Μήπως ὑπάρχει μιὰ λογικὴ ἐπιλογή ποῦ κάνει ὁ καθένας μας, ὡς λογικὴ ὑπόσταση, ἐπιλογή σύμφυτη μὲ τὴ συστατικὴ του κλήση, ἀπαντητικὴ στὴν ἴδια τὴν κλήση, καὶ ἡ ὁποία στὴ συνέχεια τὸν ὀδηγεῖ μυστικά, σὰν ἀόρατος μίτος, στὶς καθημερινὲς του πράξεις καὶ τὶς τετριμμένες βιωτικὲς ἐπιλογές; Μήπως σ' αὐτὴ τὴν κρυφὴ ἐπιλογή βρίσκεται τὸ μυστικὸ τῆς πτώσης καὶ τῆς Φυσικῆς Φθορᾶς;

Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ εἶναι, νομίζω, σύμφυτη μὲ τὴν ὑπόθεση τῆς «προαίρεσης», χρῆση τῆς ὁποίας γίνεται μὲ τρόπο ἐρμηνευτικὸ στὸ πεδίο τῆς ἠθικῆς Φιλοσοφίας. Ἡ προαίρεση εἶναι ἡ «ἐκ τῶν προτέρων» ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ κατὰ κάποιον τρόπο καθορίζει καὶ τὸν προορισμὸ του.

Μιὰ τέτοια ὑπόθεση παρουσιάζει ὀρισμένα Φανερὰ προβλήματα. Κατ' ἀρχάς, προϋποθέτει ὅτι ὑπάρχει κάποια διάσταση τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως, ἔξω ἀπὸ τὰ γνωστά μας ὅρια, μιὰ διάσταση ποῦ γιὰ νὰ παρέχει πεδίο ἐλευθερίας εἶναι ἀπρόσβλητη ἀπὸ τὶς συνέπειες τοῦ θανάτου. Ἄν, ὅμως, τὸ ὑπαρκτικὸ πεδίο τῆς κλήσης τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ τῆς φθαρτῆς ὑλικῆς ζωῆς, τότε μπορεῖ νὰ συμβαίνουν δύο πράγματα: ἢ ἡ ὑπόσταση διακρίνεται ἐμφεράγματα ἀπὸ τὴ Φύση καὶ ὀρίζεται σὲ ἓνα πεδίο ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ Φύση (καὶ τὸ Φυσικὸ θάνατο) ἢ ὑπάρχει καὶ κάποια ἄλλη Φύση, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ ποῦ γνωρίζουμε.

Ἄν ἀληθεύει τὸ πρῶτο, δηλαδή ἡ δωρεὰ τῆς ὑποστατικῆς κλήσης πραγματοποιεῖται σὲ πεδίο ἐκτὸς τῆς φύσεως καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ αὐτή, τότε καταστρατηγεῖται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀσύγχυτης, ἀλλὰ ἀδιαίρετης ἐνότητας ἀνάμεσα στὴ φύση καὶ στὴ χάρις. Ἄν ἀληθεύει τὸ δεύτερο, δηλαδή ἡ ὑποστατικὴ κλήση λαμβάνει χώρα σὲ φυσικὸ πεδίο μὲν, ἀλλὰ ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ τῆς γνωστῆς φθαρτῆς φύσης, τότε ἐμφανίζεται ἓνα διαφοροτικὸ πρόβλημα: αὐτὴ ἡ «ἄλλη» φύση θὰ πρέπει νὰ διατηρεῖ τὴν ἐνότητά της μὲ τὴ φύση ποὺ εἶναι γνωστὴ σὲ μᾶς, ὥστε νὰ μὴ χάνεται ἡ καθολικὴ ἐνότητα, ποὺ εἶναι σύμφυτη μὲ τὴν ἔννοια τῆς φύσεως. Μὲ ἄλλα λόγια, πρέπει ἀπὸ κάποια σκοπιὰ νὰ εἶναι ἡ «ἴδια» φύση. Τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι ἐμεῖς δὲν ἔχουμε φυσικὴ ἐμπειρία μιᾶς τέτοιας «παράλληλης» φυσικῆς ὑπάρξεως, ἅρα δὲν εἴμαστε ὁ φορέας μιᾶς τέτοιας ἐνότητας.

Παρ' ὅλα αὐτά, ὑπάρχει θεολογικὴ σκοπιὰ ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει ἀπάντηση στὸ πρόβλημα: ἡ μόνη πηγὴ μιᾶς τέτοιας ἐνότητας μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ σῶμα τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, ποὺ συγκεφαλαιώνει τὴν κτίση καὶ τὴν ὁδηγεῖ στὴν κατάσταση τῆς ἀνάστασης, δηλαδή τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὴ φυσικὴ φθορά. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ συγκεφαλαιώνει ὄντολογικὰ τὴν κτίση, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ ὁ κόσμος ἐγένετο, ὅμως ἀπὸ τὴ δική μας σκοπιὰ, ἡ ἐμπειρία τῆς μετοχῆς εἶναι «ἐσχατολογικὴ». Δηλαδή, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ ποὺ ἀντιλαμβάνεται ὁ βιολογικὸς ἐγκέφαλος, ποὺ ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο καθεστῶς τῆς σχέσης μὲ τὸ χρόνο, τὸ πλῆρωμα αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, ἀλλὰ τοῦ «μέλλοντος αἰῶνος». Μέσα ἀπὸ τὴν παραπάνω προοπτικὴ, ἡ ὑπόθεση γιὰ μιὰ παράλληλη, «ταυτόσημη» φύση ποὺ ὑπάρχει ἐλεύθερη ἀπέναντι στὸ θάνατο, μπορεῖ νὰ βρεῖ ἐρμηνεῖα στὸ θεολογικὸ πλαίσιο ποὺ υἱοθετοῦμε.

Ἔτσι, τὸ φυσικὸ πεδίο ὅπου λαμβάνει χώρα ἡ ἐλεύθερη ἀπάντηση κάθε ἀνθρώπου στὴν κλήση γιὰ σχέση ποὺ ἀπευθύνει ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ

Χριστός, τὸ κοινὸ σημεῖο ποῦ συνδέει τὴ Φύση τοῦ παρόντος μὲ αὐτὴ τοῦ «μέλλοντος» αἰῶνος. Στὸ Χριστὸ μετέχει κάθε ἀνθρώπος καὶ κάθε κτιστό, τόσο γιὰ νὰ ἀντλήσει ὑπαρξή στὴ Φθορὰ ὅσο καὶ γιὰ νὰ ἀντλήσει ὑπαρξή στὴν ἀθανασία.

Σὲ τελευταία ἀνάλυση, μιὰ παρόμοια εἰκόνα υἱοθετεῖ καὶ ἡ Γένεση, ὅταν ἐπικαλεῖται ὡς ἀρχὴ τῆς Φθορᾶς τὶς ἐπιλογές τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὐᾶς στὸν «Παράδεισο», ὅπου προφανῶς οἱ λεγόμενοι πρωτόπλαστοι ζοῦσαν σὲ μιὰ Φυσικὴ κατάσταση ξένη πρὸς τὴ Φθορὰ καὶ τὸ θάνατο.

Οἱ ἐρμηνευτικὲς παραδόσεις

Ἡ εἴσοδος τοῦ κακοῦ στὸν κόσμον ἐρμηνεύεται τυπικὰ ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς παραδόσεις σύμφωνα μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς παρακάτω δύο ἐκδοχές.

Ἡ Αὐγουστίνια δυτικὴ χριστιανικὴ παράδοση θεωρεῖ ὅτι ἡ παρακοὴ τοῦ Ἀδάμ ἀποτελέσει τὴ λεγόμενη «ἀρχικὴ ἁμαρτία» (*original sin*), ἡ ὁποία μεταδόθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, μέσω τῆς σαρκικῆς προέλευσής τους ἀπὸ τὸν Ἀδάμ. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταδιδόμενης αὐτῆς ἀρχικῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς συνακόλουθης ἐνοχῆς εἶναι ὁ θάνατος, ποῦ ἐπιβάλλεται ὡς τιμωρία τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τὴν ἁμαρτία ποῦ κληρονόμησαν. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ἐκδοχή, τὸ βάπτισμα «ἐξαλείφει»

τὴν ἀρχικὴ ἁμαρτία καὶ παρέχει τὴ δυνατότητα τῆς «αἰώνιας ζωῆς», ἐφόσον ὁ ἀνθρώπος ζήσει ἐντεῦθεν μιὰ ἠθικὴ ζωὴ, κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἰδέα τῆς ἀρχικῆς ἁμαρτίας, ποῦ «μεταδίδεται» ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο, προϋποθέτει ὅτι τὸ κακὸ ἔχει Φυσικὴ ὑπόσταση καὶ ἀποτελεῖ κάτι σὰν μόλυνση, ὄχι μόνον μεταφορικὰ ἀλλὰ καὶ κυριολεκτικὰ. Πρόκειται προφανῶς γιὰ μιὰ καθαρὰ δικανικὴ θεώρηση, ἀνερμάτιστη Φιλοσοφικὰ καὶ μὲ ἀμφίβολη ἐρμηνευτικὴ ἀξία. Προϋποθέτει τὴν κατανόηση τοῦ Θεοῦ ὡς τιμωροῦ τῶν ἀνθρώπων, ποῦ προκειμένου νὰ ἄρει τὴν αἰωνιότητα

τῆς τιμωρίας του, ζητάει ὡς λύτρο τὴ θανάτωση τοῦ μονογενοῦς Του Υἱοῦ, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπου. Μιὰ τέτοια κατανόηση εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν ὑπόθεση ὅτι τὸ κακὸ δὲν ὑφίσταται καθ' ἑαυτό, ὅτι δὲν ἔχει φυσικὴ οὐσία, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴ συνέπεια μιᾶς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς, ποὺ δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ μολύνει μὲ ἀναγκαστικὸ τρόπο κανέναν. Στὴν πραγματικότητα, ἡ κατανόηση αὐτὴ εἶναι ἀντίθετη σὲ κάθε ἔννοια ἐλευθερίας, διότι ἂν ἡ ἐπιλογὴ εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερη, τότε δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπισύρει «τιμωρία», ὅσο «κακόβουλος» κι ἂν εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ «προσβάλλεται» ἀπὸ τὴν ἐπιλογὴ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ πατερικὴ κατανόηση τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, ποὺ διασώθηκε μέσῳ τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, παραδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ προσεγγίζει τὸ πρόβλημα διαφορετικά. Ἡ παρακὴ τοῦ Ἀδάμ, ποὺ περιγράφεται στὴ Γένεση, δὲν ἐπιμολύνει κανέναν ἄλλον, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀδάμ. Ἡ προσωπικὴ ἐπιλογὴ του, ὅμως, ἐνάντια στὸ θῆλημα τοῦ Θεοῦ ἀποκόπτει αὐτοβούλως τὴ φύση του ἀπὸ τὴ ζωσοπιὸ χάρις, τὴν ἀπογυμνώνει, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ φύση νὰ μαραζώσει πνευματικά. Οἱ «πρωτόπλαστοι» ἐπιλέγουν τὸ δρόμο τῆς αὐτονομίας, νὰ γίνουν θεοὶ μονάχοι τους, μὲ τίς δικές τους δυνάμεις. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀρμονία τῶν σχέσεων καταστρέφεται καὶ ἀντικαθίσταται ἀπὸ μιὰ αἴσθησι ἐχθρότητας, τοὺς πλημμυρίζει ἡ «ντροπὴ», αἰσθάνονται φόβος καὶ ἀποκοτῶν τὴν αἴσθησι τῆς γυμνότητος. Μένει ὁ καθένας τους μονάχος καὶ περιπίπτουν σὲ μιὰ κατάστασι σκοτασμοῦ. Αὐτὸς ὁ μαρasmus τῆς φύσεως ἔχει ὡς συνέπεια τὴν ἐκπτώσι ἀπὸ τὴν κατάστασι τῆς ἀρχικῆς λαμπρότητας, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν πνευματικὸ θάνατο, ποὺ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν «πτώσι». Αὐτὴ ἡ φύσι, ὅμως, εἶναι καθολικὴ καὶ μετέχει σ' αὐτὴν ὅλη ἡ κτίσι. Μέσῳ τῆς φυσικῆς ἐνότητος, ἡ φύσι τοῦ Ἀδάμ συμπαρέσυρε στὴν «πτώσι» ὅλοκληρο τὸν κόσμος. Καὶ τότε, ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε τὸν θάνατο, ὥστε τὸ «κακό», ποὺ ἐδηλώνεται ὡς πνευματικὸς μαρasmus, «μὴ ζῆσεται εἰς τὸν αἰῶνα» (ἀλλοῦ, «ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται»). Ὁ

θάνατος, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παρακοῆς. Φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ μιὰ δικλείδα ἀσφαλείας πὺν ἀποβλέπει στὴ διάσωση τῆς αἰώνιας ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου. Μάλιστα, ἐπέρχεται μὲ δεδομένη τὴ ρήτρα τῆς ἀναστάσεως, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς προφητεύει ἐνώπιον τοῦ «ὄφειως», ἀναγγέλοντας ἤδη Αὐτὸν πὺν «ἢὰ σπάσει τὸ κεφάλι τοῦ Φιδίου» — («Αὐτὸς σοῦ τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν»).

Τὸ παραπάνω ἀποστολικὸ καὶ πατερικὸ παράδειγμα ἔχει μιὰ ἀναμφισβήτητη ἐρμηνευτικὴ δύναμη, καθὼς εἰσάγει τὴν ἰδέα ὅτι ἡ Φύση σαρκώνει τὶς λογικὲς ἐνέργειες, ἀποδίδει μὲ τὸν τρόπο τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τὶς ἐλεύθερες ἐπιλογὲς τῶν κτισμάτων. Ἔτσι, ἡ Φύση μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὡς καθρέφτης λογικῶν σχέσεων. Ἐπίσης, τὸ παράδειγμα αὐτὸ εἰσάγει μὲ ἀπερίγραπτη δυναμικὴ τὴν ἐννοια τῆς φύσεως ὡς καθολικῆς ἐνότητος τῶν κτισμάτων, καθὼς ἡ φυσικὴ αὐτὴ ἐνότητα, ἡ καθολικότητα τῆς φύσεως, εἶναι ἡ αἰτία πὺν στὸ πρῶσωπο τοῦ Ἀδάμ συμπαρασύρεται στὴ φθορὰ ὀλόκληρο τὸ σύμψαν. Μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ θεώρηση, ἡ ὄντολογικὴ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὰ ἄστρα πεθαίνουν, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, εἶναι ἡ παρακοὴ τοῦ Ἀδάμ, καθὼς στὸ πρῶσωπό του καὶ μέσω τῆς δικῆς του ἐπιλογῆς, ἡ κτίση χάνει τὴν ἐσωτερικὴ τῆς σχέση μὲ τὴ ζωοπιὸ χάρη. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἀποδεικνύεται ὅτι διαθέτει ἐνοποιητικὴ δύναμη στὸ πλαισίο τῆς θεολογίας, καθὼς μέσα ἀπὸ τὶς ἴδιες ἀρχὲς ἐρμηνεύει καὶ τὴν ἀνάσταση τῆς κτίσεως στὸ πρῶσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπήσας, μετέχει τῆς κοινῆς φύσεως, ὥστε μέσω τῆς δικῆς του ὑπακοῆς στὸ θέλημα τοῦ Πατρός, ἀποκαθιστᾷ τὴ διαδρομὴ τῆς χάριτος καὶ θεραπεύει τὴν τραφεῖσα Φύση, ὄχι μόνον γιὰ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὴν κτίση ὀλόκληρη. Ἡ ἀνάσταση τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων στὴν Καινὴ Βασιλεία ἔχει τὴ ρίζα τῆς ὄχι σὲ ἕνα ἀνιστορικὸ θαῦμα, πὺν ἐπιβάλλεται μέσω τῆς δύναμης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στὴν ἱστορικὴ γέννηση, τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἐχει, δηλαδή, τὴ ρίζα τῆς στὴν πρὸσληψη τῆς κοινῆς φύσεως ἀπὸ τὸν Χριστό.

Τὰ προβλήματα τῆς ἐρμηνείας

Με δεδομένη τὴν ἐρμηνευτικὴ δύναμη τοῦ παραπάνω πατερικοῦ παραδείγματος, εἶναι δυνατόν νὰ ἐντοπίσει κανεὶς μιὰ σειρὰ ἀπὸ προβλήματα, ποὺ μοιάζουν ἐντελῶς ἀξεπέραστα. Ἄν καὶ ὁ Χριστὸς, προφανῶς, εἶναι ὁ μόνος ποὺ ὡς Θεὸς ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐγχύσει τὴ χάρη στὴν κτίση καὶ νὰ καταστήσει τὴ δημιουργία μία ἐνότητα λογικῆς ἁρμονίας, ὁ Ἀδὰμ, ὡς κριτῆς καὶ χειραγωγὸς αὐτῆς τῆς ἐνότητας, κάθε ἄλλο παρὰ μοναδικὸς μπορεῖ νὰ ἦταν. Τί εἶναι αὐτό, ἀλήθεια, ποὺ διαφοροποιεῖ τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ κάθε ἄλλον ἄνθρωπο, ποὺ θὰ μπορούσε στὴ θῆση του νὰ σταθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀκούσει τὰ βήματά Του μέσα στὸ δειλινὸ τοῦ Παραδείσου; Μὲ ἄλλα λόγια, γιατί ἄραγε διάλεξε ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ; Τὸ ἐρώτημα γίνεται καίριον, διότι ἐφόσον οἱ ἐπιλογές τοῦ Ἀδὰμ ἦταν ἐλεύθερες, κάποιος ἄλλος στὴ θῆση του θὰ μπορούσε νὰ κάνει διαφορετικὲς ἐπιλογές. Ἄν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦταν «καταδικασμένοι» νὰ κάνουν τὶς ἴδιες ἐπιλογές, τότε δὲν θὰ μιλούσαμε γιὰ ἐλεύθερες ἐπιλογές, ἀλλὰ γιὰ μιὰ μορφὴ Φυσικῆς εἰμαρμένης.

Τὸ κεντρικὸ πρόβλημα, λοιπόν, ξεκινᾷ ἀκριβῶς ἀπὸ τὶς συνέπειες μιᾶς τέτοιας εἰκόνας. Πῶς εἶναι δυνατόν οἱ ἐπιλογές ἐνὸς ἀνθρώπου νὰ ὀδηγοῦν στὴν καταστροφὴ ὀλόκληρο τὸ Φυσικὸ οἰκοδόμημα; Ἀκόμη κι ἂν δεχθεῖ κανεὶς τὴν ἱστορία τοῦ Ἀδὰμ ὡς ἓνα μεταφορικὸ μῦθο, δὲν νομίζω ὅτι λύνεται τὸ πρόβλημα. Γιατί ἐπικρατοῦν στὴ Φύση οἱ ἐπιλογές ποὺ ὀδηγοῦν στὸ θάνατο καὶ ὄχι αὐτὲς ποὺ ὀδηγοῦν στὴ ζωή; Ἄν ὑπάρχει ἓνα Φυσικὸ πεδίο ποὺ εἶναι ἐλεύθερο ἀπὸ τὸ θάνατο, τότε γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ μόνον ποὺ ἐπικρατεῖ;

Θὰ μπορούσε, ὅμως, νὰ σκεφθεῖ κανεὶς, ὅτι ὄντολογικά, δηλαδὴ σὲ ἓνα βαθμὸ ὑπαρκτικὸ ἐπίπεδο, πέρα ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ πλαισίον, ἡ ἐλεύθερη ἀπὸ τὸ θάνατο Φύση εἶναι ἡ μόνη ποὺ ἐπικρατεῖ, καθὼς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ «μέλλουσα» καὶ αἰώνια βασιλεία. Διαβάζουμε στὴν Ἀποκάλυψη ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ σφουγγίσει κάθε ἀνθρώπινο δάκρυ, ὥστε νὰ τὸ σβῆσει σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξε ποτέ. Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς «χρονοπαγίδας» ὅπου εἴμαστε ἐγκλωβισμένοι, ἡ

μόνη δυνατότητα για την εμπειρική οικείωση αυτής της πραγματικότητας είναι η κοινωνία του σώματος του Χριστού, που αποτελεί τον μόνο Φορέα της ελευθέρης από τον θάνατο Φύσεως. Ο Χριστός, ως άρτος μελιζόμενος και μη διαιρούμενος, κοινωνείται αγιάζοντας τους μετέχοντες. Στο βαθμό που ο άνθρωπος επιτρέπεται στην κοινωνία αυτή να μεταβάλλει τον τρόπο της ύπαρξής, υπάρχει το ένδεχόμενο να γίνει κοινωνός και της εμπειρίας της αιώνιας ζωής. Όμως, η αλλαγή της κτίσεως, ώστε αυτή να μετέχει πλήρως στην καινή Φύση, να κοινωνεί τη χάρη και να μετέχει ενεργά στην ίδια τη Φύση της αναστάσεως, είναι ο κανόνας του «μέλλοντος» και όχι του «παρόντος». Η μεταβολή του παρόντος σε μέλλον συνεπάγεται μια αλλαγή στην πρόσληψη των συμπαντικών προϋποθέσεων, μια αλλαγή στο «νόημα» του χώρου και του χρόνου. Η αλλαγή αυτή έχει ως αποτέλεσμα την αποκάλυψη της αιώνιας ζωής ως οντολογικής πραγματικότητας του κόσμου, στην οποία προσλαμβάνεται κάθε έργο με αιώνιο νόημα, ενώ η συνέπεια που έχει κάθε έργο πονηρό, κάθε λύπη και αδικία καταργείται, σαν να μην υπήρξε ποτέ.

Όμως, η παραπάνω σκέψη δεν αλλάζει το ερώτημα σχετικά με τις συνθήκες που οδηγούν τη Φύση στην πτώση. Καμία εμπειρία ή ελπίδα αποκατατάσεως της δημιουργίας δεν μπορεί να αναιρέσει την εμπειρία της θανατηφόρας χρονοπαγίδας, που μας παρέχει την μόνη έγκυρη σκοπιά από την οποία ένας βιολογικός εγκέφαλος μπορεί να αποκτήσει συνείδηση του κόσμου.

Τὰ φιλοσοφικά ένδεχόμενα

Για να διερευνήσει κανείς το ερώτημα γιατί δεν διασώζονται άκέραιες οι προϋποθέσεις του καλού σύμπαντος από τη σκοπιά της Ιστορίας, ίσως χρειάζεται να αναλύσει ορισμένα Φιλοσοφικά ένδεχόμενα για την ίδια την έρμηνεία του κόσμου.

Ένα πιθανό πλαίσιο απάντησης είναι να δεχτεί κανείς τη δημιουργία ως προϊόν ασυνάρτητης τυχαιότητας, που δεν προϋποθέτει κανένα λογικό σχέδιο και δεν ἐπιδέχεται καμιά ἐρμηνεία. Ἡ θῆση αὐτὴ προφανῶς παρακάμπτει κάθε ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴν ἐλεύθερη ἐπιλογή καὶ τὴν κλήση τοῦ ἀνθρώπου ὡς δωρεά, ἀφοῦ δὲν προϋποθέτει κανέναν δωρεοδότη. Μία τέτοια θεώρηση φαινομενικὰ ἀρνεῖται τὴ μεταφυσικὴ, καθὼς ἔχει φυσιοκρατικὰ θεμέλια καὶ ἄρα παρακάμπτει τὸ πρόβλημα τῆς λογικότητος, τὸ ὁποῖο καὶ ἀπαξιώνει νὰ ἐρμηνεύσει, θεωρώντας το κι αὐτὸ τυχαία συναρπαγὴ σὲ μία κατὰ τὰ ἄλλα ἄλογη φυσικὴ πραγματικότητα. Στὸ πλαίσιο μιᾶς τέτοιας ἐρμηνείας, ἡ Φθορὰ καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἀπολύτως ἀποτέλεσμα τῆς τυχαίας ἀλογίας ποὺ διέπει τὸν κόσμον. Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ, ὅμως, ἔχει ἓνα πρόβλημα, ποὺ σπανίως ἐντοπίζουσι οἱ θιασῶτες τῆς: ἡ «τυχαιότητα», ὡς φυσικὸς μηχανισμὸς, προϋποθέτει τὴν προὔπαρξη ἑνὸς δειγματικοῦ χώρου, ὅπου ὀρίζονται οἱ τυχαῖες μεταβλητές, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους εἶναι υπεύθυνες γιὰ τὴ γέννηση τοῦ κόσμου. Ὅμως, κάθε μαθηματικὸ πλαίσιο ἐρμηνείας, καθοριστικὸ ἢ στοχαστικὸ μωρεῖ μόνον νὰ εἶναι σύμφυτο μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου τὴν ὁποία ἐρμηνεύει καὶ ὄχι νὰ προὔπαρχει. Ένα τέτοιο ἐρμηνευτικὸ «παράδειγμα» προσδίδει μᾶλλον στὴν τυχειότητα θεικὲς ἐξωσυμπαντικὲς διαστάσεις, δίκην θεᾶς Τύχης. Σ' αὐτὴ τὴν περὶπτωσι, χρειάζεται νὰ ἐξηγήσει κανεὶς γιατί ἄραγε ἡ θεὰ Τύχη εἶναι καλύτερος θεὸς ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον.

Πάντως, γιὰ νὰ εἴμαστε δίκαιοι, πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι παραλλαγὲς τῆς φυσιοκρατίας, ποὺ δέχονται τὴν τυχαία προέλευση τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸ «μηδέν», μωρεῖ νὰ βροῦν ἔρεισμα ἂν ἀποδεχτοῦμε μιὰ ὄντολογία, στὴν ὁποία τὸ «μηδέν» συνιστᾷ ὄντολογικὴ κατηγορία. Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν «ὑπάρχει» τὸ «τίποτε», τότε ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα παραμένουν ἀνοιχτά: τότε, εἶναι δυνατὸ ὁ κόσμος νὰ προέρχεται ἀπὸ μιὰ τυχαία μεταβολὴ τῆς οὐσίας ἢ τῆς ἐνέργειας τοῦ «τίποτε», ὅπως ἐπίσης εἶναι δυνατὸ νὰ προορίζεται νὰ ἐπιστρέψει ὀλόκληρος ἢ ἓνα μέρος του στὸ μηδέν ποὺ τὸν γέννησε. Τότε, τὸ «κακὸ» λαμβάνει ὑπόστασι ἀπὸ τὸ τίποτε καὶ ὑπάρχει στὸν κόσμον μέσα ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ «εἶναι» καὶ στὸ «μηδέν». Μὲ

βάση μιὰ τέτοια θεώρηση, κάθε ἄλλη ἐρμηνευτική προσέγγιση τοῦ προβλήματος τοῦ κακοῦ καταρρέει, καθὼς ὑπεραναπληρώνεται μὲ αὐτονόητο τρόπο ἀπὸ τὴν ὄντολογικὰ κυρίαρχη κατηγορία τοῦ μηδενός, ποὺ βρίσκεται σὲ διαλεκτική σχέση μὲ τὸ ἴδιο τὸ «εἶναι» καὶ μάλιστα προηγεῖται ὄντολογικὰ τοῦ «εἶναι». Σὲ μιὰ τέτοια ὄντολογία, λοιπὸν, κυρίαρχη θεότητα εἶναι τὸ ἀπρόσωπο, ἀνερμήνευτο μηδέν. Μέσα ἀπὸ μιὰ τέτοια προσωπική, πάντως, ἢ ὄντολογικοποίηση τοῦ μηδενός ὁδηγεῖ πάλι σὲ μιὰ μορφή μεταφυσικῆς.

Στὸ πλαισίον ποὺ υἱοθετοῦμε ἐδῶ, δὲν δεχόμαστε ὅτι τὸ μηδέν ἢ τὸ «τίποτε» συνιστᾷ ὄντολογικὴ κατηγορία, ἀποδεχόμενοι τὸν ἀπλὸ συλλογισμό ὅτι ἂν τὸ τίποτε ἔχει ὑπαρξή, τότε παύει νὰ εἶναι τίποτε. Τὸ «μηδέν», τὸ «μὴ ὄν», τὸ «κακὸ» ἀποτελοῦν γλωσσικὲς ἐκφράσεις ποὺ ἀποδίδουν τὴν ἔλλειψη ἢ ἔκλειψη τοῦ ὄντολογικὰ ὑπαρκτοῦ καὶ ποὺ προσδιορίζονται ἀπὸ τὶς ὄντολογικὲς τους συνέπειες πᾶνω στὸ ὑπαρκτό. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, στὸ «καλὸ» σύμφων, τὸ κακὸ δὲν συνιστᾷ ὄντολογικὴ κατηγορία, αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἀπαιτεῖ ἐρμηνεία, ἀκριβῶς ὅπως ἀπαιτεῖ ἐρμηνεία τὸ σκοτάδι, ποὺ δὲν ὑπάρχει καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ μόνον ὡς ἔλλειψη τοῦ Φωτός.

Ἐνας δεῦτερος τρόπος προσέγγισης τοῦ προβλήματος τῆς δημιουργίας εἶναι νὰ δεχτεῖ κανεὶς τὴν σχέση τοῦ σύμφωντος μὲ ἕναν προσωπικὸ Θεό, ποὺ καλεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κτίση ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Ἐνα τέτοιο πλαισίον προσωπικῆς σχέσης τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν κόσμον προϋποθέτει κάποιαν μορφῆς «θεοφάνεια», δηλαδὴ φανέρωσης τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον, ποὺ γιὰ νὰ διερμηνεύει ἀραγῶς τὴν λογικότητα προϋποθέτει ταυτόχρονα τὴν πρόσληψη τῆς κτίσης ἀπὸ τὸ δημιουργό. Ἔτσι, ὁδηγεῖται κανεὶς στὸ χριστιανικὸ ὄντολογικὸ πλαισίον τῆς ἐρμηνείας τοῦ κόσμου: ἡ ἀσύγχυτη καὶ ἀδιαίρετη ἔνωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν κόσμον πληρεῖ τὸ σύμφων μὲ τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια, ποὺ παρέχει τὸ πεδίο τῆς ἔκστασης καὶ τῆς ἐλευθερίας, ποὺ εἶναι σύμφυτες μὲ τὴν λογικότητα. Στὸ πλαισίον αὐτὸ ὑπάρχουν τουλάχιστον οἱ ἐξῆς δύο δυνατότητες ἐρμηνείας τοῦ προβλήματος τῆς πτώσεως:

α. Εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσει κανεὶς τὴν φθορὰ στὶς προϋποθέσεις τῆς κτίσεως καθ' ἑαυτὴν, νὰ κατανοήσῃ δηλαδὴ τὸ κτιστὸ ὡς ὄντολογικὸ φερόν τῆς πτώσεως. Μία θεολογικὴ ἀπόπειρα προσέγγισης αὐτῆς τῆς κατανό-

ησης δόθηκε έκτενως στο προηγούμενο μέρος του παρόντος κειμένου (βλ. Ἐπίγνωση, τεύχος 116). Μιά τέτοια θεώρηση παρακάμπτει έντελως τὴν ἀνάγκη διερεύνησης ὁποιασδήποτε ἐλεύθερης ἐπιλογῆς, ὅπως αὐτῆς τοῦ Ἀδὰμ στὸν «Παράδεισο», καθὼς ἐρμηνεύει τὴν πτώση ὡς ὄντολογικὸ ἰδίωμα τῆς Φύσεως καὶ ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα ἐλεύθερης ἐπιλογῆς. Ἡ θεώρηση αὐτὴ ἀφήνει ἀνοιχτὸ τὸ ἐρώτημα, γιατί ἡ κτίση ὡς ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἀδυνατεῖ νὰ ὑπερβεῖ ὄντολογικὰ τὴ Φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Ταυτόχρονα, δημιουργεῖ ἐρωτήματα ὡς πρὸς τὴ Φύση τῆς προσδοκώμενης «Καινῆς Βασιλείας», διότι προφανῶς καὶ ἡ «μέλλουσα» ζωὴ καὶ Βασιλεία ἀφορᾶ καὶ πάλι στὴ ζωὴ καὶ τὴ Φύση τοῦ κτιστοῦ. Ἐπιπλέον, καθιστᾶ οὐσιαστικὰ αἴτιο τῶν κακῶν τὸν ἴδιο τὸ Θεό, εἴτε διότι οἰκειοθελῶς Αὐτὸς ἔτσι δημιουργεῖ, εἴτε διότι ἀδυνατεῖ νὰ δημιουργήσῃ μὲ ἄλλον τρόπο. Σὲ μιὰ τέτοια θεώρηση, ἡ Φύση καὶ ἡ χάρις διακρίνονται μὲν ἀσυγχύτως, ὅμως δὲν ἐνώνονται ἀδιαιρέτως. Δηλαδή, ἡ μὲν Φύση ἐμφανίζεται ὡς ἀδήριτη ἀνάγκη ἐγωϊστικῆς μονοτροπίας, τρόπος θανάτου, ἡ δὲ χάρις ὡς ἡ δυνατότητα ὑπέρβασης τῆς φύσεως, τρόπος ζωῆς καὶ ἐλευθερίας. Σὲ μιὰ τέτοια ἐκδοχὴ, ἡ Καινὴ Βασιλεία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἡ τελικὴ νίκη τῆς χάριτος, τῆς λογικῆς δωρεᾶς καὶ τῆς ἐλευθερίας, κατέναντι τῆς φύσεως, τῆς ἄλογης καὶ ἀνελεύθερης ἀνάγκης.

β. Ὅμως, ἡ ζωοποίηση τῆς φύσεως μέσα ἀπὸ τὴν ὄντολογικὴ, ἀδιάρρητη ἔνωσή της μὲ τὴ χάρις, εἶναι δυνατὸ νὰ ἐρμηνεύσει τὴ Φύση ὡς δωρεὰ καὶ ὄχι ὡς ἀντικειμενικὸ, ἄδωρο δεδομένο, ποὺ πᾶσχει τὴν ὄντολογικὴ ἀδυναμία τοῦ κτιστοῦ. Σὲ μιὰ τέτοια θεώρηση, τὴν ὁποία καὶ δέχεται τὸ παρὸν δοκίμιο, ἡ Φύση καὶ ἡ χάρις διακρίνονται ἀσυγχύτως, ἀλλὰ καὶ ἐνώνονται ἀδιαιρέτως. Ἡ Φαινομενικὴ αὐτὴ ἀντίφαση ἔχει τὴ ρίζα της στὸ κατ' ἀρχὴν ὄντολογικὸ γεγονός τῆς ἔνωσης τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν κτίση, στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ: ἐκεῖ, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη Φύση ἐνώνονται ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, ὥστε ὁ κόσμος ἂν καὶ παραμένει κτιστός, ἀποτελεῖ ταυτόχρονα δοχεῖο τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι, ἡ Φύση γίνεται Φορέας τῆς χάριτος, ἀπαύγασμα λογικῆς καὶ ἁρμονίας σχέσεων. Μιά τέτοια Φύση διατηρεῖ ἀκέραιες τὶς ὄντολογικὲς προϋποθέσεις τῆς ζωῆς καὶ δὲν

ὕψάγεται σὲ καμμιά ἀναγκαστικὴ μονοτροπία. Ἡ Φύση ἀποτελεῖ τώρα ἔκφανση, Φανέρωση ἐλεύθερης λογικῆς ἐπιλογῆς, Φυσικὴ σάρκωση τῆς λογικῆς ἐνέργειας. Ἀποκάλυψη λογικοῦ σχεδίου, στὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος, ὡς αὐτοσυνείδητη λογικότητα, συμμετέχει δημιουργικά.

Ἔτσι, γεννιέται τὸ ἐρώτημα ποῦ θέσαμε ἐξ ἀρχῆς: ποιὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους συμμετέχει καὶ ποιοιοῦ ἀνθρώπου ὁ λόγος εἶναι καθοριστικός; Τὸ ἀποστολικὸ καὶ πατερικὸ παράδειγμα ποῦ παρουσιάσαμε Φανερώνει ὅτι ὁ λόγος καὶ ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου εἶναι ἀρκετός, καθὼς αὐτὸς μετέχει στὴν καθολικότητα τῆς Φύσεως. Ἐδῶ ὅμως ἐμφανίζεται τὸ πρόβλημα: γιατί στὴ δική μας συνείδηση τοῦ κόσμου ἐμφανίζεται ἀνεξίτηλη ἢ σφραγίδα ποῦ ἔβαλε ἢ ἀπόρριψη τοῦ θείκου θελήματος ἀπὸ τὴν Εὐα καὶ ὄχι ἢ ἀπόλυτη ἀποδοχὴ τῆς Μαρίας, ποῦ τὸ ὑποδέχτηκε στὰ ἴδια τῆς τὰ σωλάχνα;

Τὸ ἐρώτημα διατυπώνεται μὲ πλήρη συνείδηση ὅτι τέτοια προβλήματα ἴσως ὑπερβαίνουν τὸ πλαίσιο τῆς παραδεδομένης θεολογίας, καθὼς καὶ τῆς ἀποκάλυψης ποῦ μᾶς ἔχει χαριστεῖ. Ἔτσι, οἱ προτάσεις ποῦ προκύπτουν δὲν προτείνονται ὡς ἀπαντήσεις, ἀλλὰ προσφέρονται ἀπλῶς στὸ πλαίσιο μιᾶς καλῶς νοουμένης δημιουργικῆς ἐλευθερίας.

Τούτου δοθέντος, ἔχω τὴ γνώμη ὅτι στὸ πρόβλημα τῆς Φυσικῆς πτώσεως δὲν ὑπεισέρχεται μόνον ἢ ἀνθρώπινη παράμετρος. Εἶναι προφανές, ὅτι ἂν συναρτήσουμε τὸ πρόβλημα μόνον μὲ τὴν ἐλεύθερη λογικὴ ἐπιλογὴ τοῦ ἀνθρώπου, τότε τὸ ἐρώτημα μετατρέπεται σὲ ἀπόλυτο γρίφο. Κανένας δὲν πρόκειται νὰ μᾶς πεῖ ποτὲ γιατί ὁ Θεὸς ἐπιλέγει τὸν ἕναν ἄνθρωπο καὶ ὄχι τὸν ἄλλον. Τὸ πρόβλημα μπορεῖ εὐκόλα νὰ περιπλεχθεῖ ἀκόμη περισσότερο: ὁ Ἀδάμ, ποῦ στὴ συνείδηση τοῦ Ἰουδαιοχριστιανικοῦ κόσμου εἶναι ὁ αἴτιος τῆς πτώσεως, θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς δικαίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πατριάρχης τοῦ Ἰσραὴλ καί, στὴ συνείδηση τῶν χριστιανῶν, πνευματικὸς καὶ σαρκικὸς πρόγονος τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπόγονοί του δὲν εἶναι βέβαια τὸ συνολικὸ ἀνθρώπινο γένος, καθὼς ἢ ἴδια ἢ Γραφῆ τὸν τοποθετεῖ σὲ μιὰ πολὺ πρόσφατη περίοδο τῆς ἀνθρώπινης προϊστορίας

ας, ὄχι μόνον σὲ ἀπόλυτη χρονολογικὴ βάση, ἀλλὰ καὶ στὴν βάση τῶν γνωστῶν ἀνθρωπολογικῶν περιόδων: εἶναι ἄνθρωπος τῆς πρωίτης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ. Ἡ ιδιότητα τοῦ πρωτοπλάστου, ποῦ τοῦ ἀποδίδεται, ἔχει προφανῶς σχέση μετὰ τὸ ρόλο του στὴν ἱστορία τῆς δημιουργίας, καθὼς καὶ μετὰ τὴν πνευματικὴ παράδοση ποῦ δημιουργεῖ, ὡς ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ γνωρίζει τὸν προσωπικὸ Θεὸ τοῦ Ἰσραὴλ.

Οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις

Σ' αὐτὴ τὴν βάση, ὁ ρόλος τοῦ Ἀδὰμ σχετικοποιεῖται εὐθέως. Παράλληλα, διαβάζοντας τὴν Γραφή, βλέπουμε νὰ ἀναδύεται ὁ ρόλος μιᾶς ἄλλης ὑποστάσεως. Στὸν «Παράδεισο», ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ δένδρα καὶ τὰ λουλούδια καὶ τὰ διάφορα θηρία, κατοικοεδρεύει καὶ κάτι ἄλλο: ἕνας «ὄφις», «Φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν ἐποίησε Κύριος ὁ Θεός». Ἡ Φρονιμάδα τοῦ ὄφιδος ὑποδηλώνει τὴν ἀνώτερη θῆση του στὴν πνευματικὴ ἱεραρχία. Ἀστυχύνεται στὴν Εὐὰ μετὰ ἐξουσιαστικὴ, πονηρὴ διπλολαλία καὶ τὴν ξεγελάει μετὰ εὐκολία, ὅπως ὁ ἐνήλικος τὸ μικρὸ παιδί.

Αὐτὸ καὶ μόνον ἀνοίγει ἕνα τεράστιο κεφάλαιο ἐρμηνείας. Τί δουλειὰ εἶχε ὁ ὄφις στὸν Παράδεισο; Πῶς ὁ «Παράδεισος», αὐτὴ ἡ εἰκόνα τῆς ἀφθαρτῆς φύσεως, φιλοξενοῦσε μιὰ τέτοια πονηρὴ ὑπόσταση;

Ὁ ρόλος τῶν ἀγγελικῶν ὑποστάσεων στὴν πτώση εἶναι φανερός σὲ διάφορα σημεῖα τῆς βιβλικῆς διηγήσεως, ἀλλὰ καὶ διάχυτος σὲ ὅλη τὴν ἁγία Γραφή. Στὴ διήγηση τῆς Γενέσεως, ὁ Θεὸς μιλάει ταυτόχρονα μετὰ τὸν

άνθρωπο και τὸν Διάβολο, στὸν Παράδεισο. Στὴ χριστιανικὴ γραμματεία, ὁ Διάβολος φέρεται ὡς ἡ «ἀρχὴ τοῦ κακοῦ» («ἀρχέκακος»), ἐνῶ στὶς διηγήσεις τῶν Εὐαγγελίων ἐμφανίζεται συχνὰ ὡς ἡ ριζικὴ αἰτία πῶς ἀπὸ τὶς διάφορες ἀσθενεῖες ποὺ ἤθελε νὰ φέρῃ ἐπὶ τὸν Χριστό. Ἐδῶ χρειάζεται λίγη προσοχή: ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος ἀναφέρεται συχνὰ στὴν ὑπόσταση τοῦ Διαβόλου καὶ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις συνομιλεῖ μαζί του. Ἡ ἰδέα ὅτι συνομιλεῖ με «κάποιον» ποὺ ἡ ὑπαρξὴ του ἔχει ἀπλῶς μεταφορικὸ νόημα, νομίζω πῶς ὑποσκάπτει τὴν ἴδια τὴν ἐγκυρότητα τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι με τὸν δικό μας τρόπο πρόσληψης τῆς φυσικῆς πραγματικότητας, ὁ ρόλος τῶν ἀγγελικῶν ὑποστάσεων παραμένει κρυμμένος, σὲ βαθμὸ ποὺ ὁ λόγος γι' αὐτὲς νὰ θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει στὸ χῶρο τῆς δεισιδαιμονίας. Χωρὶς ἀμφιβολία, δὲν ὑπάρχει δεισιδαιμονία στὴν ὁποία δὲν ἐμφυλλοχωρεῖ κάποια μορφὴ ἀνόητη δαιμονολογία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι ἐξίσου ἀνόητο νὰ ἀπαξιώνει κανεὶς τὶς ἀναφορὰς τῆς Γραφῆς στὶς ἀγγελικὲς ὑποστάσεις, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἀσήμαντὴ ἀργολογία. Εἶναι προφανὲς σήμερα πιά, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ποὺ ὑπάρχει δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ αὐτὸς ποὺ μποροῦμε ἄμεσα νὰ δοῦμε.

Στὴν Ἁγία Γραφή, οἱ συγκεκριμένες περιπτώσεις «ἐμφάνισης» ἀγγελικῶν ὑποστάσεων εἶναι μετρημένες. Συνδέονται, ὅμως, με καθοριστικὲς περιστάσεις τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἦδη, στὴ Γένεση, ὁ Διάβολος ἐμφανίζεται ὡς ὄφις, ἐνῶ ἡ «Φύλαξη» τῆς ὁδοῦ τοῦ παραδείσου ἀνατίθεται στὰ «Χερουβείμ». Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ στὸν Ἀβραὰμ γίνεται με τὴ συνοδεία δύο ἀγγελικῶν ὑποστάσεων, ποὺ ἐμφανίζονται με τὴ μορφὴ «ἀνδρῶν», ὅπως ἐξάλλου ἐμφανίζεται καὶ ὁ Θεός, ποὺ ὁ Ἀβραὰμ ἀναγνωρίζει ὡς «Κύριο» («Ὁφθῆ σοι Χριστός, ὦ θουμάσιε, ὑπ' ἀγγέλων δορυφορούμενος δύο»). Ἡ ἱστορικὴ Γέννηση, ἡ Ἀνάσταση καὶ ἡ Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ συνοδεύονται ἀπὸ μιὰ ἐξαρση τέτοιων ἐμφανίσεων. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ Γραφή ὑποδηλώνει με ἀναμφισβήτητο τρόπο ὅτι ἡ ἐνσάρκωση δὲν ἀφορᾷ μόνον στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ με κάποιον ἄγνωστο σὲ μᾶς τρόπο ἐνδιαφέρει ὄντολογικὰ καὶ τοὺς ἀγγέλους.

Ἐλάχιστα πράγματα εἶναι γνωστὰ γιὰ τὴ φύση τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαι-

μόνων. Δέν υπάρχουν έμπειρικά δεδομένα, ούτε έπαρκεϊς βιβλικές αναφορές. Η μυθολογική παραφιλολογία που αναφέρεται σέ άγγέλους και διαβόλους, τούς περιγράφει ως «άέρια πνεύματα», άύλες, άόρατες ύπάρξεις, που ανήκουν στη σφαίρα του «ύπερφυσικού». Μιά ύπερφυσική αντίληψη τών άγγελικών φαινομένων είναι έξω από τó πλαισιο που υιοθετούμε έδω. Μιά τέτοια αντίληψη καταστρατηγει και-

ρια τó «καλό σύμψαν» στις ίδιες τīs προϋποθέσεις του. Είναι φανερό ότι όποιαδήποτε έλλογη κατανόηση τών άγγέλων τούς έντάσσει στο φυσικό πλαισιο τής δημιουργίας, έστω κι αν δέν μπορεί νά τούς έρμηνεύσει και νά τούς περιγράψει με τή γλώσσα τών φυσικών έπιστημών. Ένα προφανές συμπέρασμα που προκύπτει από τīs βιβλικές αναφορές είναι ότι οι άγγελοι μπορούν νά άλληλεπιδρούν με τόν φυσικό κόσμο, έστω κι αν αυτό σημαίνει ότι ενεργούν μόνον πνευματικά, φωτίζοντας έσωτερικά τόν νοϋ τών ανθρώπων. Ακόμη και ή πιο πνευματική ενεργεια έχει φυσική ύπόσταση, άρα ενεργει στην υλική ύποδομή του κόσμου. Όταν οι μάγοι ειδαν τόν Άστέρα του Χριστού, στην Άνατολή, δέχτηκαν αναμφισβήτητα μια έσωτερική πληροφορία, ή όποια ταυτόχρονα άποτέλεσε έναν κώδικα για τή μεταξύ τους έπικοινωνία, δηλαδή μια γλώσσα, που είχε προφανώς σαρκική ύπόσταση. Ήταν τόσο προφανές αυτό για τούς μάγους, ώστε δέν δίστασαν νά τó αναφέρουν στον ίδιο τόν Ήρώδη: «είδομεν αυτού τόν άστέρα»! Ήξεραν, φυσικά, ότι δέν ήταν άστέρι του ουρανού, γι αυτό και μπηκαν στον κόσμο νά τó ακολουθήσουν. Τό ίδιο συμπέρασμα μπορεί νά βγει άβίαστα για τούς βοσκούς, που δέχτηκαν τó μήνυμα τής Γεννήσεως, όπως και για τīs μυροφόρες που δέχτηκαν τó μήνυμα τής Άναστάσεως. Τόσο οι μόν όσο και οι δέ δέχτηκαν μια πληροφορία, που παρήγαγε κοινό νόημα, άρα είχε σαρκική ύπόσταση, ενεργούσε δηλαδή με κοινό τρόπο στα κέντρα του έγκεφάλου. Ειδικά στην περιήπτωση τών μυροφόρων, ό άγγελος έμπίπτει σέ συγκεκριμένη υλική περιγραφή. Ήταν «νεανίσκος καθημένος

ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένος στολὴν λευκὴν». Στὴν περὶπτωση τῆς ἐμφάνισης στὸν Ἀβραάμ, οἱ ἄγγελοι ποὺ συνοδεύουν τὸ Χριστὸ συντρῶγουν, γίνονται ἀποδέκτες τῆς ὕλικῆς Φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν περὶπτωση ἔσφαξε καὶ ἔψησε ὀλόκληρο μοσχαράκι.

Ἔτσι, λοιπὸν, ἔχει πολὺ περισσότερο νόημα νὰ θεωρήσει κανεὶς ὅτι ἡ Φύση τῶν ἀγγέλων, κατὰ κάποιον τρόπο, μετέχει τῆς Φυσικῆς πραγματικότητας στὴν ὁποία μετέχει καὶ ὁ ἄνθρωπος, καθὼς καὶ ἡ ὑπόλοιπη κτίση. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀναγκαστικὰ ὅτι ἡ Φύση τῶν ἀγγέλων εἶναι προῖον τῆς Φυσικῆς ἐξέλιξης ποὺ περιγράφεται μὲ τὰ κοσμολογικὰ μας μοντέλα. Μπορεῖ νὰ συνιστᾷ μιὰ Φυσικὴ πραγματικότητα ἀπροσπέλαστη στὴ Φυσικὴ περιγραφή, ἀνυπότακτη στὰ μαθηματικά, ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς Φθορᾶς καὶ τῆς πτώσης, ποὺ ἀντιλαμβάνεται ὁ βιολογικὸς ἐγκέφαλος. Μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ μιὰ Φυσικὴ ὑπερέννοια, στὴν ὁποία ἐναποτίθεται ὁ Φυσικὸς κόσμος ποὺ γνωρίζουμε καὶ ἡ ὁποία δὲν ὑποτάσσεται ἀναγκαστικὰ σ' αὐτόν, ἀλλὰ ἔχει τοὺς δικούς της νόμους. Σύμφωνα, πάντως, μὲ τὴ βιβλικὴ περιγραφή εἶναι Φύσεις «λογικές», ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἄν καὶ ὑπάρχουν στίς παρυφῆς τοῦ σύμπαντος, μποροῦν νὰ ἀλληλεπιδροῦν μὲ τὸν κόσμον, ἔχουν δηλαδὴ κοινὴ τομὴ, σημεῖο ἐπαφῆς μὲ αὐτόν. Ἴσως στίς δικές τους διαστάσεις νὰ ἐναποτίθεται ὁ κόσμος μας, ἴσως ἐκεῖ νὰ ἐναποτίθενται ἄπειροι ἄλλοι κόσμοι, ποὺ ἂν καὶ δὲν θὰ τοὺς δοῦμε ποτέ, αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς δὲν ὑπάρχουν. Ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προσλαμβάνει τὴν ἀνθρώπινη Φύση, προσλαμβάνει καὶ τὴ Φύση τῶν ἀγγέλων. Μπορεῖ οἱ ἄγγελοι νὰ μὴ διέπονται ἀπὸ τὸ νόμον τῆς Φυσικῆς ἐξέλιξης τοῦ σύμπαντος, ὅμως τὸ σύμπαν μπορεῖ νὰ γεννιέται καὶ νὰ ἐξελίσσεται μέσα στίς διαστάσεις ποὺ ὀρίζει ἡ ὑπαρξὴ τῶν ἀγγέλων.

Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου

Ἄν, λοιπόν, ὁ κόσμος συστήνεται ὡς μιὰ ἱεραρχία λογικῶν φύσεων, οἱ πνευματικὲς συνέπειες εἶναι ἀπροσμέτρητες. Ἡ λογικὴ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου παύει νὰ εἶναι ἀπλή καὶ ἀδιαβάθητη. Ὁ ἀνθρώπος ἐμφανίζεται ὡς μιὰ σύνθετη πνευματικὴ ὑπόσταση. Χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι κυρίαρχη ὑπόσταση, δηλαδὴ ὀρίζει τὶς ἐπιλογές της, ἀλλὰ μέσα σ' ἓνα χῶρο λογικῆς ὑποδομῆς, ὅπου κατοικοῦν κι ἄλλες λογικὲς ὑπάρξεις. Οἱ ὑπάρξεις αὐτὲς ἀποτελοῦν τὶς φυσικὲς διαστάσεις μέσω τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπος λαμβάνει τὴ λογικὴ εἶδηση τοῦ κόσμου. Σ' ἓναν τέτοιο κῆπο, ὅπως φαίνεται, ἡ δημοκρατία τῆς ψήφου δὲν εἶναι ὁ κανόνας τῆς λογικῆς ἐπιλογῆς.

Τὸ πρόβλημα μὲ τὴν ὑπαρξὴ ποὺ ἐπιλέγει τὴν αὐτονομία, τὴ μοναχικότητα, εἶναι ὅτι ἀρνεῖται νὰ ἀντλήσει τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ἀγαθότητας, ποὺ εἶναι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ὁ σύνδεσμος τῆς λογικῆς σχέσης ἀνάμεσα στὰ ὑπαρκτά, ἀλλὰ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀντλήσει αὐτοῦπαρξὴ ἐπιβάλλοντας μιὰ σχέση κυριαρχίας πάνω σὲ ἄλλες ὑπάρξεις. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀποδυναμώνει τὶς ἄλλες ὑπάρξεις, διαρρηγνύοντας τὸ δεσμό τους μὲ τὴν πηγὴ τῆς ἀγαθότητας. Ἔτσι, ὁ ὄφις τῆς Βίβλου ἐμφανίζεται νὰ ὑποβάλλει στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἰδέα ὅτι ἡ αἰώνια ὑπαρξὴ τους δὲν ἔχει ἀνάγκη τὴν ἀρμονία τῶν σχέσεων ποὺ ὑπαγορεύει τὸ θῆλημα τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἂν παρακούσουν τὸν Θεό, «ἔσονται ὡς θεοί». Αὐτὴ ἡ κυριαρχικὴ ἐπιθυμία τοῦ Διαβόλου πάνω στὴν κτίση, στὴν ὁποία μετέχει κι αὐτός, φαίνεται νὰ παίζει ἓναν πρωταρχικὸ ρόλο στὴν πτώση, καὶ στὴ συνέχεια στὸν κόσμον ποὺ διάγει μέσα στὴ Φθορά. Αὐτὴ φαίνεται νὰ εἶναι μιὰ διαχρονικὴ συνείδηση στὸ χριστιανικὸ κόσμον, ποὺ βλέπει στὸ Διάβολο τὸν «ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου». Αὐτὸν ποὺ κυριαρχεῖ πάνω στοὺς ἀνθρώπους, ὑποβάλλοντας τὴν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ Θεό, προβάλλοντας τὴν κυριαρχία καὶ τὴν ἀυτοεπιβεβαίωση ὡς ζωτικὴ ὑπαρκτικὴ ἐπιλογή.

Ὁ ἀνθρώπος, μὲ τὴ σειρά του, εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀκολουθήσει τὴν κυριαρχικὴ ἐπιβουλὴ τοῦ Διαβόλου ἢ νὰ τὴν ἀρνηθεῖ, ἀσκώντας τὴν κυρίαρχη ἐλευθερία τῆς ὑπακοῆς στὸ θῆλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅμως, τὸ βασικὸ πρόβλημα μὲ τὸ «κακὸ» εἶναι ὅτι αὐτὸ ἔχει τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιβάλλει τὴν

κυριαρχία του αναπαράγοντας τὸν ἑαυτό του. Τὸ κακὸ εἶναι τέτοιο, ἐπειδὴ γιὰ νὰ ἀντλήσει τὴν αὐτοῦπαρξὴ ἐπιβάλλεται πνευματικά, ἀσκώντας ἐξουσία. Ὑποβάλλει τὴν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης διαρρηγνύοντας τὶς σχέσεις. Ἀντίθετα, ἡ κοινωνία τῶν σχέσεων ἐξ' ὀρισμοῦ ἀποσοιεῖται τὴν ἀσκῆση τῆς ἐξουσίας, δὲν ἐπιλέγει νὰ ἀσκῆσει δύναμη κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς. Εἶναι δύο ἀσύμμετρες ἐπιλογές, πού τὸ πνευματικὸ τους ἀποτελεσμα εἶναι ἡ «πτῶση», ἡ κατάρρευση καὶ ἀποδιοργάνωση τῆς κοσμικῆς ἁρμονίας.

Εἶναι, λοιπὸν, ὁ διάβολος ἡ αἰτία τῆς πτώσης; Ἡ ἀπάντηση, στὸ πλαίσιο τῆς χριστιανικῆς ὄντολογίας εἶναι νομίζω σαφῶς καὶ ἀπερίφραστα πῶς ὄχι. Ἡ αἰτία εἶναι ὁ ἄνθρωπος, καθὼς αὐτὸς συνιστᾷ τὸ πλῆρωμα τῆς δημιουργικῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ, τὴν κορωνίδα τῆς δημιουργίας. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀποδέκτης τῆς κυριαρχικῆς ἐπιβολῆς τοῦ διαβόλου καὶ στὸ βαθμὸ πού συντονίζεται μὲ τὴν ἐπιβολὴ τὴν ἀναπαράγει κυριαρχικὰ πάνω σὲ ἄλλους ἀνθρώπους, ὅπως ἔκανε ἡ Εὐὰ μὲ τὸν Ἀδάμ.

Τὸ κακὸ ἀντλεῖ τὴν αὐτοῦπαρξὴ σὰν ἓνας λογικὸς καρκίνος, ἀντιστρέφοντας τὴν ὑπαρξὴ ὡς σχέση, σὲ αὐτοῦπαρξὴ μὴ-σχέσης. Ἀποκόπτει αὐτοβούλως τὰ μονοπάτια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, πού συνδέουν τοὺς ἀνθρώπους, ὀδηγώντας τὴ Φύση στὸ μαρασμὸ. Τὸ κακὸ λειτουργεῖ παρασιτικά, ἀντλώνοντας ζωτικότητα ἀπὸ τὸ «καλὸ» σύμφων. Αὕτὴ εἶναι ἡ αἰτία πού ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τὸ θάνατο, δημιουργώντας τὸν κόσμον ὄχι κατὰ τὸ ἀρχικὸ Του θέλημα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴ «δεύτερη» δημιουργία, γιὰ τὴν ὁποία μιλάει ὁ Γρηγόριος Νύσσης. Ἡ δεύτερη δημιουργία, αὕτὴ τῆς πτώσεως, δὲν ἀλλάζει τὶς ὄντολογικὲς προϋποθέσεις τοῦ κτιστοῦ, πού εἶναι σύμφυτες μὲ τὴ ζωὴ καὶ ὄχι μὲ τὸ θάνατο. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος διψάει τὴ ζωὴ. Ἡ δεύτερη δημιουργία ἀλλάζει τὴ σχέση τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸ χρόνο, βάζει ὄριο στὴν ἀποδιοργάνωση τῆς κτίσεως, στὴν παρασιτικὴ κυριαρχία τοῦ κακοῦ, καθιστᾷ τὸ σύνθετο μόρφωμα θνητό. Ὅμως, ἡ σχέση αὕτὴ τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸν χρόνο εἶναι δεκτικὴ ἀποκατάστασης, κάτι πού ἀποτελεῖ καὶ «ἀποκαταδοκία» τῆς κτίσεως.

Ἐπίλογος

Ἡ πτώση, ὡς ὄντολογικὴ κατάσταση τῆς κτίσης φαίνεται νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα λογικῶν ἐπιλογῶν ποὺ ἢ ἴδια τους ἢ ἀνάγκη γιὰ κυριαρχικὴ, ἐξουσιαστικὴ ἐπιβολὴ τὶς κατῆστο ἄρχουσες. «Οἱ θέλונτες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν». Στὸ ἱστορικὸ πλαίσιο ποὺ γνωρίζουμε δὲν ὑπάρχει διαχωρισμὸς τῆς ἡρας ἀπὸ τὸ σιτάρι. Τὸ καλὸ ζυμῶνεται μὲ τὸ κακό, μὲ τρόπο ποὺ τὰ δύο συνυπάρχουν, καὶ μάλιστα συχνὰ στὴν ἴδια λογικὴ ὑπόσταση. Μερικὲς φορές, δύο διαφορετικοὶ τρόποι μπορεῖ νὰ ἔχουν τὸ ἴδιο ὄνομα. Ἡ κάθε μοναδικὴ ὑπαρξὴ ἔχει πολλοὺς λογικοὺς συνομιλητὲς καὶ ὁ τρόπος τῆς δὲν εἶναι ἐνιαῖος. Ἀκόμη κι ὅταν ἡ ἐλεύθερη προαίρεση εἶναι ἀγαθὴ, ἡ πεισμένη Φύση ἐπιβάλλει τὴν παθογένειά τῆς. «Τί μὲ λέγεις ἀγαθόν;» ρωτᾷ ὁ Χριστὸς τὸν νεαρὸ ποὺ τὸν καλοπιάνει, προβάλλοντας ἐναργῶς μία χειροσπαστὴ ἀνθρώπινη πραγματικότητα: «Οὐδεὶς ἀγαθός, ἢ μὴ εἷς, ὁ Θεός».

Ἔτσι, ἡ λύση σ' ἓνα τέτοιο πρόβλημα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο Φυσικὸ διαχωρισμὸ τῶν ὑποστάσεων, μὲ βᾶση τὰ ὑπαρκτικὰ γνωρίσματα ποὺ οἱ ἴδιες ἐλεύθερα ἐπιλέγουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Ὅταν ὁ Χριστὸς ἔρχεται στὸν κόσμον ὡς σωτήρας δὲν διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς δέχεται ὅλους τὸ ἴδιο, σὰν παιδιὰ Του. Ὅταν ὅμως ἔρχεται ὡς κριτῆς, γιὰ νὰ κτίσει ξανά τὸν κόσμον, τότε τοὺς διαχωρίζει μὲ βᾶση ἐκεῖνα τὰ γνωρίσματα ποὺ συνιστοῦν ἐλεύθερη ἐπιλογή. Ὁ διαχωρισμὸς δὲν ἔρχεται ὡς τιμωρία, ἀλλ' ὡς συστατικὴ ἀνάγκη τῆς Φύσης ποὺ ἀποτελεῖ ἐνιαῖα καθολικότητα. Τὸ καλὸ σύμψαν διασώζεται ἀκέραιο ὅταν καταργοῦνται οἱ ἐπιλογὲς ποὺ ἀπειλοῦν τὶς προϋποθέσεις του.

Ἡ εἰκόνα τοῦ παραδείσου καὶ τῆς κολάσεως, εἶναι ἡ εἰκόνα ἐνὸς «μεσότοιχου», ποὺ τέμνει τὴν ἐνότητα καὶ διαχωρίζει τὴ Φύση. Εἶναι μιὰ εἰκόνα, ὅπου ὁ Θεὸς δίνει στὸ «κακὸ» ἓνα δικό Του βασίλειο, μιὰ πεπωτωκυῖα βασιλεία, ποὺ συστήνεται καὶ συντηρεῖται καὶ πάλι ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ χωρὶς τὴ δυνατότητα νὰ ὀδηγήσει τὴν καθολικότητα τῆς Φύσεως στὴν πτώση.

Με τὴν παραπάνω ἔννοια τὸ κακὸ «καταργεῖται». Πῶς νοεῖται, ὅμως, ὄντολογικὰ ἢ κατάργηση τοῦ κακοῦ; Νὰ ἕνας ἄλλος ἀπόλυτος γρίφος. Τί εἶναι ὄντολογικὰ ἢ κόλαση; Ἄν ἦταν τὸ «μηδέν» τότε μᾶλλον δὲν θὰ «ἦταν» ἢ κόλαση. Πῶς ὅμως ὑπάρχει τὸ «κακὸ» ἂν δὲν μπορεῖ νὰ ἀντλήσει παρασιτικὰ τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὸ «καλό»; Στὸ πλαισίο μιᾶς γλωσσικῆς συνέπειας, ὁ μόνος τρόπος ποὺ ὀρίζει τὴν κόλαση εἶναι ἡ κατάσταση μιᾶς «ἐκκρεμότητος» τῆς ὑπάρξεως, ὅπου ἡ ὑπαρξη καθίσταται ἀνενεργή, χρονικὰ ἀδιάστατη. Ἡ ὑπαρξη χάνει τὸν ὑπαρκτικό της ὀρίζοντα, παύει νὰ κινεῖται πρὸς τὸν σκοπὸ της, παγώνει, χάνει κάθε μορφὴ ζωτικότητος. Ἡ μόνη ζωτικὴ προσωπικὴ μιᾶς τέτοιας ὑπάρξεως «σὲ ἀναμονή» εἶναι νὰ κινήσῃ αὐτοβούλως πρὸς τὸ σκοπὸ της.

(Ἄπὸ ἀδημοσίευτο δοκίμιο τοῦ Ἰωάννη Καλόμοιρου, μετὰ τίτλο «Τὸ καλὸ σύμψαν καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ», 2005.)

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἐξώφυλλο: Δίσκος. Δῶρον Θωμᾶ Πρελιούμποβιτς, δεσπότης τῆς Ἠπείρου. Μονὴ Σινᾶ. Ὅπισθόφυλλο: Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης καὶ ὁ Πρόχωρος (κῶδ. 33 φ. 104β).

Τὸ περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο. Ἐκδότης: Παῦλος Πολιτίδης. Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ: Ἰ. Καλόμοιρος, Ἀ. Μπύρου, Π. Πολιτίδης. Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: Γρ. Καλόμοιρος. Ταχυδρομικὴ διεύθυνση ἐπικοινωνίας: Περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» Τ.Θ. 21098, 555 10 Πυλαία, Θεσσαλονίκη. Τηλ.: 6936927002. Ἡλεκτρονικὴ συνδρομὴ καὶ παλαιὰ τεύχη: www.epignosi.eu E-mail: epignwsi@gmail.com

